

Maharal a židovský zájem o vědu na sklonku 16. století

A – David Gans, *Ratolest Davidova* (přel. Jiřina Šedinová), Praha 2017, s. 232 [1592]

Rabi Leva je veliký učitel, koruna moudrých, div našeho pokolení, k jehož světlu jdou všechny národy a z jehož vod pijí všichni rozptýlení Izraele. On je ten, kdo sepsal knihu *Gur arje*, to jest komentář k Rašimu, blahé paměti, knihu *Gvurot ha-šem*, knihu *Derech hajim*, komentář k *Pirkej avot* a ještě mnoho jiných knih, které jsme dosud nebyli hodni spatřit. Asi dvacet let byl hlavou ješivy a předsedou rabínského soudu celé Moravy, pak roku (5)333 [1572/3] přišel sem do svaté obce pražské, kde vychoval mnoho žáků a založil poradní dům učenců, velké a proslulé učiliště, které se nazývá Klauz a v němž šířil Tóru jedenáct let a potom ještě čtyři roky. Nyní, ve čtvrtek 4. ijaru roku 352 malého letopočtu (16. duben 1592), se vydal *hřmot jeho vozby* (podle Iz 33,17 a Sd 5,28) do svaté obce Poznaně, kde byl podruhé ustanoven hlavou ješivy a předsedou rabínského soudu celého Velkopolska. Nechť Hospodin prodlouží jeho dny a roky a *naše oči nechť uzří krále v jeho kráse, jak soudí národy podle práva* (Ž 98,9).

B – Klatba nad moravskými ješivami (patrně krátce před 1572/73)

Proto zakazujeme zákazem a pod pohrůzkou exkomunikace, že nikdo v zemi moravské nesmí získat rabínskou ordinaci, a to ani kdyby bylo známo, že sám [zákaz pítí] nežidovského vína dodržuje. V žádném případě mu není možné věřit! [Ještě] dnes se odkloní od zákazu, který je podle zákona naší Tóry, a zítra již bude činit špatnost po vzoru většiny. Navíc totiž možná jen předstírá, aby toto ohodnocení (tj. rabínskou ordinaci) získal. Takže ať už se jedná o udělovacího aprobaci nebo o toho, kdo ji získává, budou pod uvedeným trestem [za porušení zákazu aprobaci udělovat] a **žádná aprobace nebude udělena ani přímo v zemi [moravské], ani mimo tuto zemi žádnému z obyvatel moravské země**, aniž by bylo známo a vědělo se o něm, že zmíněný zákaz dodržuje po mnohá léta svého života. Řekneme o něm: Protože uplynulo mnoho let jeho života a on tento zákaz nepřestoupil, ani v budoucnu se tohoto hříchu nedopustí a je povoleno mu udělit rabínskou aprobaci. Nepochybuji, že ti, kdo aprobace udělují, i ti, kdo je hodlají získat, budou respektovat náš zákaz, jenž je ochranným zákazem uvaleným na věc, jež je jinak povolena (tj. udělovat aprobace). Jedná se totiž o dalekosáhlé narušení [pořádku] a tento zákaz a hrozba exkomunikace proto nebudou zrušeny, dokud lidé nenapraví své chování a nebudou dodržovat tento zákaz.¹

C – Příchod do Prahy a vedení soukromé akademie

Rabi Leva je veliký učitel, koruna moudrých, div našeho pokolení, k jehož světlu jdou všechny národy a z jehož vod pijí všichni rozptýlení Izraele. On je ten, kdo sepsal knihu *Gur arje*, to jest komentář k Rašimu, blahé paměti, knihu *Gvurot ha-šem*, knihu *Derech hajim*, komentář k *Pirkej avot* a ještě mnoho jiných knih, které jsme dosud nebyli hodni spatřit. **Asi dvacet let byl hlavou ješivy a předsedou rabínského soudu celé Moravy, pak roku (5)333 [1572/3] přišel sem do svaté obce pražské, kde vychoval mnoho žáků a založil poradní dům učenců, velké a proslulé učiliště, které se nazývá Klauz a v němž šířil Tóru jedenáct let a potom ještě čtyři roky.** Nyní, ve čtvrtek 4. ijaru roku 352 malého letopočtu (16. duben 1592), se vydal

---

¹ *Druš 'al ha-mišvot* (ed. Honig), s. 63 (ed. princ. spolu s *Druš 'al ha-Tora*, Praha: Šlomo ben Mordechaj ha-Kohen a Moše ben Josef Bešal'el ha-Kohen, 1593, fol. 32v–40v).

hřmot jeho vozby (podle Iz 33,17 a Sd 5,28) do svaté obce Poznaně, kde byl podruhé ustanoven hlavou ješivy a předsedou rabínského soudu celého Velkopolska. Necht' Hospodin prodlouží jeho dny a roky a *naše oči necht' uzří krále v jeho kráse, jak soudí národy podle práva* (Ž 98,9).²

D – Dopis Leone Modeny Maharalovi (31. května 1603)

Mistru a váženému pánovi, rabimu Lejbovi do Prahy, na žádost váženého pana J[osefa] ben [Josefa].

Spravedlivým soudem král posiluje zemi (Př 29,4), mír! Jak je všeobecně známo v celé (Iz 12,5) naší diaspoře, pevný je trůn vznešené slávy (Ž 93,2) vaší vznešené a vážené učenosti, odjakživa ve spravedlivém soudu a pravdě. Proto jsme nemohli odmítnout vznešenému a ctěnému pánu, panu Josefu bar Josefovi, abychom v jeho zastoupení položili vaší vznešené učenosti zdvořilý dotaz, jenž vás nebude obtěžovat, neb usilujete spravedlivě o milosrdenství, spravedlnost a soud. Je tomu již dlouhý čas, co poslala rabínova žena, paní Golda, necht' je její duše pojata do svazku živých, svému synovi, váženému panu Šema'jovi, zvanému Hirtz, synovi učeného pana Matatji, necht' je jeho památka k požehnání, dvě role přehození, jež převzala od váženého pana Josefa bar Josefa, zmíněného výše, na jeho (tj. synovo) jméno, spolu se dvěma kusy látky na závoje. A nyní ona zmíněná rabínova žena zesnula a přenechala život rabínům a celému Izraeli (podle bBK 91b) a věřitel se hlásí o peníze z prodeje zmíněných přehozů – a nikdo se nemá k uhrazení dluhu. **Necht' laskavě vaše vznešená učenost spolu s vaším soudním dvorem předvolá zmíněného pana Hirtze a uloží mu, aby poslal sumu, odpovídající zmíněnému dluhu, k našim rukám nebo at' ji svěří a uloží do rukou vaší vznešenosti jakožto arbitra, jinak řečeno, zajistěte, aby okamžitě zapravil dluh za zmíněné zboží.** Pokud se k nám později dostaví nebo nechá poslat, aby zjistil a dozvěděl se, zda na straně jeho zmíněné matky nedošlo ke ztrátě, jistě nalezne někoho, kdo mu sdělí, k čemu došlo, co bylo a jak se věci mají, a vydají mu spravedlivé vyúčtování. **Avšak pokud by se rozhodl odmítnout a neposlechl hlasu vaší vznešené učenosti v uvedeném smyslu, pak bude zmíněný vážený pan Josef oprávněn obrátit se [k dosažení svého práva] na libovolnou stranu, včetně nežidovských soudů a úřadů,** zcela v souladu s tím, co uzná za vhodné a jakýmkoli způsobem jej donutil, aby se podíval do peněženky, sáhl do ní, vytáhl peníze a zaplatil. [Josef bar Josef] jedná v právu a neustane (Př 23,31). Jsme si však jisti, že poté, co [s ním] vaše vznešená učenost promluví, [pan Šema'ja] neodmítne a skrze spravedlivého člověka (tj. skrze Maharala) dojde k naplnění spravedlnosti, aniž bude zapotřebí biřičů, kteří nejsou Židé. Spoléháme tedy na to, že s oním zmíněným člověkem budete jednat a dáte mu příkaz v našem zastoupení, takže pochopí a vezme do ruky [peníze]. Proto se v té věci vyjadřujeme ve stručnosti a svoji při předkládáme Bohu, aby vyvyšoval a zvětšoval nádheru vaší vznešené učenosti napořád, výše a výše, po dlouhé dny a roky života, v plném míru.

Benátky, 20. siwanu (5)363 (31. května 1603).³

² David Gans, *Ratolest Davidova* (přel. Jiřina Šedinová), Praha 2017, s. 232 [1592].

³ Ja'akov Boksenbojm (ed.), *Igrot rabi Jehuda Arje mi-Modena*, Tel Aviv: Bejt ha-sefer le-mada'ej ha-jahadut 'al šem Haim Rozenberg, 1984, č. 231, s. 271–272 (MS British Library Or 5396, fol. 103r/fol. 108r).

E – Maharal je žádán o aprobaci z Itálie

Vůdce šiku Izraele, muž významný a vzácný, předák a ga'on, MHR"R Šeřtele, nechť žije, světlo jehož učenosti září ve svaté obci Praze. [...] Zajisti mi co možná nejvíce podpisů od předních učenců k rezponzům, jeř jsem vložil do rukou svého švagra Davida Altschula a jeř byly vypracovány předním učencem, s nímž jsem spřízněn skrze svoji manželku, rabim Šmu'elem Archivoltim. [...] Zejména [aprobaci] od slavného *lva, který zařval, kdo by se jej nepolekal* (Amos 3,8) – [od] **ga'ona, váženého představeného jeřivy a předsedy rabínského soudu, rabiho Lejba**, nechť jej chrání jeho Skála a vykupitel. [...]

Geršom Kohen z italské Azoly

F – Spory pro vyšší dobro

Pocházel z Prahy a šířil Tóru ve svaté obci Hrubieszów, ve svaté obci Chelm a poté zde v Praze. **A odešel odtud do svaté obce v Poznani v důsledku sporů, jeř měl pro vyšší dobro (*le-šem šamajim*) a kvůli Tóre s ga'onem, naším učitelem a mistrem, rabim Levou.** Avšak naplnilo se o něm rčení „bojovali kvůli knize, ale nakonec mezi nimi zavládla láska“. Rabíni mezi nimi sjednali dohodu a on se vrátil do Prahy, kde zemřel (dosl. byl vzat do nebeské akademie) v měsíci cheřvanu roku (5)360 (říjen–listopad 1599). Na jeho náhrobním kameni se s velkým obdivem zmiňuje, že ovládal všech sedm disciplín, vynikal zbožností a jeho zásluhy budou při nás stát.⁴

G – Koperníkuv astronomický model

A neustále přicházejí další a další [vědci] a podrobují revizi úsilí těch minulých a staví se proti nim. Právě tak se objevil jeden, jenž je zván objevitelem nové astronomie, a jenž navrhl zcela odlišný [astronomický] model. Veškeré chápání starších učenců, kteří byli před ním a kteří navrhli určitý astronomický model pohybů planet, hvězd a nebeských těles zavrhl a předložil nový vědecký model. Ovšem on sám napsal, je zatím jeřtě nedokáže vysvětlit vše.⁵

H – Objev nového kontinentu

Říká se, že nedávno bylo nalezeno jisté místo, jeř se nazývá v jejich jazyce Nový svět (*'Olam hađaš*) a které dosud nebylo známo. A jeřně tak je možné, že objeví další obydlené místo, kam se není možné dostat.⁶

I – Maharalova teorie poznání

Neřidovřtí učenci totiž nejsou hodni bořského odděleného intelektu, což je Tóra. Tomu odpovídá, co řekl Maimonides ve svém spisu, tedy že v tom, co řekli neřidovřtí učenci o věcech, které jsou v sublunární sfěře, jim máme naslouchat, neboť byli učení v [záležitostech] přirozeného světa. Avšak tomu, co řekli o věcech, které jsou nad sférou Měříce, tedy o tom, co je za přírodou, naslouchat nemáme. **Byli totiž učení v záležitostech přirozeného světa, ale to,**

⁴ MS Bodleian Library, Opp. 217 (Neubauer č. 358), fol. 1r.

⁵ *Netivot 'olam* (ed. Honig), sv. 1, s. 60–61.

⁶ *Neřař Jišra'el* (ed. Honig), s. 156.

co je nad přírodou a tomu odpovídající moudrost je moudrostí božskou. V tom jim naslouchat nemáme.⁷

V každém případě je však třeba opatrnosti s ohledem na studium z jejich (tj. nežidovských) spisů, neboť v nich jsou věci proti Tóře našeho učitele Mojžíše, mír s ním – o budoucím světě, o poznání Hospodina budiž požehnán, o přetrvání duší a světě, který přijde – pokud bychom se jimi zabývali detailně. Možná je na místě obava, [...] že [jejich spisy] vykládají věci podle jejich chápání a nikoli podle tradice (*kabala*), pouze podle jejich vlastního výzkumu. Je proto na místě obava, že [židovský] zájemce bude sveden jejich slovy a důkazy, jako **již nacházíme lidi, kteří jimi byli svedeni, neboť vidíme, že lidský rozum je omezený a není schopen věci pochopit v jejich skutečné podobě.**

Je to tak, že **pokud něco z jejich argumentů vysvětluje a potvrzuje věci, které jsou ve slovech našich učenců, je záhodno takový argument přijmout. Avšak pokud takový argument neposiluje víru, jež je vyjádřena ve slovech [našich] učenců a je proti tomu, co je v Tóře, ať by to bylo v jakékoli věci, nedej Bože, aby člověk sebemenší takovou věc přijal!** Zejména pak [týká-li se to] poznání Jeho, budiž požehnán, neboť to je poznání něčeho, co je od lidí odděleno.⁸

Tóra se nazývá dobrem a jediným důvodem, proč se nazývá dobrem, je to, že je zcela racionální (*šichlit le-gamrej*). Nikoli ve smyslu lidského rozumu (*šechel ha-enoši*) jako ostatní moudrosti, [...] neboť věc, která je zcela racionální a je zcela oddělena od hmoty, je dokonalým dobrem. Proto jedině Tóra je dokonalým dobrem. Opakem toho je věc, která je hmotná – ta je úplným zlem. [...] **Prostřednictvím Tóry je člověk učiněn racionálním, odděleným od hmoty. Tehdy je dokonalým stvořením, dobrým a hodným existence. Proto dokonalost člověka jako takového se uskutečňuje jedině prostřednictvím Tóry a ničím jiným.⁹**

---

⁷ *Netivot 'olam* (ed. Honig), sv. 1, s. 59.

⁸ *Netivot 'olam* (ed. Honig), sv. 1, s. 61.

⁹ *Derech ha-ḥajim* (ed. Honig), s. 25–26.